

לימוד אמונה לאורו של מרן הרב קוק זצ"ל

הרב מיכה הלוי – ראש ישיבת "עטרת נחמיה" ורבה הראשי של פתח תקווה

על-פי שיחות הרב צבי יהודה קוק זצ"ל

(שיעור שבועי לנשים במדרשת אביב "לעד חיה" – השיעור נערך ע"י זיוה חן)
להצטרפות לרשימת תפוצה נא לשלוח מייל ל: avivhatora1@012.net.il

תוכן העניינים:

1. לימוד אמונה
2. היתר אכילת בשר.
3. חזונו של מרן הרב קוק זצ"ל.
4. חזון הרבנות הראשית לישראל.

1. לימוד אמונה.

דברים אלו יהיו הקדמה כללית ללימוד אמונה בכלל, וללימוד אמונה בדרכו של מרן הרב קוק זצ"ל, שיום פטירתו חל השבוע, בפרט. שמונים שנה חלפו מאז פטירתו, אך מרן הרב קוק זצ"ל שייך לאותן דמויות שככל שחולפות השנים השפעתן הולכת וגדלה.

לכאורה המושג "לימוד אמונה" איננו מובן, שכן אמונה היא דבר שקיים באדם או שחלילה אינו קיים: או שהאדם מאמין או שאינו מאמין. ואכן האמונה מוטבעת וקיימת בנו עוד בטרם אנו למדים אותה, כפי שאמרו חז"ל: "ישראל מאמינים בני מאמינים". האמונה קבועה וטבועה בעם ישראל כציבור וכיחידים. אמונה היא מלשון "אומן" ומאותו שורש של המילה "אמן". הקשר בין האומן ליונק, בין האם האומנת לתינוק היונק, הוא קשר פנימי עמוק שנוצר עוד בזמן יצירת הולד עוד בטרם החל ליונק. הקשר בין האומן ליונק הוא קשר עצמי עוד משלב היצירה, והיניקה היא היציאה אל הפועל של אותו קשר. כך גם האמונה: היא קשר המוטבע בעם ישראל עוד מראשית יצירתו, ולימוד האמונה הוא רק יציאה אל הפועל של אותו קשר אמוני פנימי עמוק.

התורה מורה לנו שיש ללמוד יראת שמיים (דברים י"ד כ"ג): "למען תלמד לירא את ה'", כלומר: לחשוף את האמונה ואת יראת השמיים שטבועה בנו. האמונה קיימת בקרבנו בתת ההכרה, ולימוד האמונה עניינו להביא את האמונה לידי הכרה. זה תמצית ההבדל בין עם ישראל ובין העמים, שמכונים ע"י דוד המלך (תהילים ט' י"ח): "שכחי אלוקים". אומות העולם הם "שכחי אלוקים", כלומר אף בתת ההכרה שלהם לא תמיד נמצאת האמונה. אך עם ישראל הוא יצירה רוחנית מיוחדת, שקדמה לעולם, כמו התורה והתשובה, שגם הן קדמו לעולם, והמשותף לכולם הוא שהם רצונות של הקב"ה העומדות בבסיסו של העולם.

2. היתר אכילת בשר.

כאמור לימוד האמונה חושף את האמונה הקיימת כבר בתת הכרתנו וטבועה בעומק נשמתנו. ניתן לכך דוגמאות מן הפרשה הקודמת, פרשת ראה, ומפרשתנו הנוכחית, פרשת משפטים, בספר דברים. בתחילת ספר דברים אומרת התורה (דברים א, א): "אלו הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן הואיל משה באר את התורה הזאת". משה, שהתקשה בדיבור, והיה זקוק לאהרון שישימש לו לפה

בתחילת גאולת מצרים, מדבר כאן דברים ארוכים בשטף. הגמרא אומרת על פסוק זה (מגילה ל"א): "משה מפי עצמו אמר". זוהי השכינה שמדברת מגורנו. בגלות מצרים גם השכינה היתה בגלות, ולכן הדיבור לא קלח מפיו של משה, והוא התקשה להתגבר על כבדות הפה שלו. אך בעומדם על סף הכניסה לארץ ישראל בעבר הירדן התורה עולה בפיו של משה כבאר וכמעין המתגבר: "הואיל משה באר את התורה הזאת". התורה היא רצון ה' והיא למעשה יישום בפועל של האמונה. ארץ ישראל היא מקום השראת השכינה, ורק בה ניתן לקיים את התורה במלואה. ספר דברים הוא ספר תורת ארץ ישראל, בו מתחילה השכינה לצאת אל הפועל, ולכן השכינה מדברת כאן מגורנו של משה רבינו, השקול כנגד כל ישראל. בפרשת עקב עסקנו בפרשיות היסודיות של "שמע ישראל" ו"היה אם שמוע תשמעו", שהן פרשיות שמיעת המצוות, ואילו בפרשת ראה אנו עולים מדריגה לראיית המצוות, כלומר: התבוננות במצוות מתוך קשר עמוק ושייכות פנימית.

דוגמא לכך היא אכילת בשר. במדבר אכלו בני ישראל קודשים בלבד, שכן הם היו צמודים למשכן, שהילך בקירבם, וכולם היו סביבו. אך בארץ ישראל המציאות משתנה, וכך כותבת התורה בפרשת ראה (דברים י"ט ג'): "כי ירחיב ה' את גבולך כי ירחק ממך המקום ואמרת אוכלה בשר כי תאוה נפשך לאכול בשר". יהודי הגר במקום מרוחק מירושלים, ואין באפשרותו לעלות לירושלים, להקריב קורבן ולאכול בשר קודשים בלבד, יכול לשחוט בשחיטה כשרה ולאכול בשר במקומו. התורה מתחשבת בצורך האנושי לאכילת בשר שאינו דוקא בשר קודשים, אלא כצורך גופני ואומרת: "וזבחת". התורה מכנה שחיטת חולין, הנעשית במרחק רב מן המזבח בשם "זבח", שכן התורה מלמדת אותנו להתייחס לבשר חולין כמו לבשר קודשים שמוקרב על המזבח, ובכך היא מעוררת בנו את ההכרה שאנו עדיין מחזיקים באידיאל של חיי קודש מעבר לתאוות הגוף.

לאחר שהתורה מצווה על שחיטת הבשר ועל אכילתו, היא אוסרת על אכילת הדם, כי הדם הוא הנפש. אין לפגוע בנפש החיונית של הבהמה, גם השחיטה לצורך אכילה נעשית במגבלות מסויימות, ואין לתת מקום להפקרות בתאוות הנפש של האדם. ולכן למרות שחיטת הבהמה אנו מגלים יחס של כבוד כלפי נפש הבהמה ומכסים את הדם.

לאחר מכן מגיע האיסור לאכול בשר בחלב. עניינו של איסור זה הוא ההבחנה בין ההיתר לאכילת חלב, שאינו כרוך בהריגת הבהמה, לבין ההיתר לאכילת בשר, הכרוך בשחיטת בהמה. לעומת אכילת חלב הותרה אכילת בשר בדוחק, והערבוב בין שניהם יוצר תחושה כאילו העולם הפקר והכל מותר לפי תאוות הלב האנושיות. אמנם התורה מתחשבת בתאוות האנושיות, אך יחד עם זאת היא דורשת מן האדם להתרומם להכרה עליונה יותר, מעבר לעולם התאוות. לכן מדגישה התורה דרך איסור ערבוב בשר בחלב את היתר אכילת הבשר כסיפוק הצד האנושי, אשר אינו דומה כלל להיתר אכילת חלב. יתכן שבעתיד, בראיה חזונית, יהיה מצב בו כל האנושות תהיה צמחונית, ולא תתאוה לאכילת בשר, כפי שכותב מרן הרב קוק זצ"ל במאמרו "חזון הצמחונות".

3. חזונו של מרן הרב קוק זצ"ל

הרב צבי יהודה זצ"ל, שעל דבריו מבוססים כל דברינו על פרשיות השבוע במהלך השנה, קרא לרב קוק הרא"ה ולא הרא"ה, שהם ראשי תיבות שמו של הרב. עניינו של הרא"ה הוא ראיית דברים לטווח רחוק כמו חזון הצמחונות שאותו הזכרנו לעיל.

העליה לארץ ישראל מהגלות האחרונה החלה לפני כשלוש מאות שנה כעליה של קבוצות גדולות. העולים שעלו לארץ בעליות אלו לא היו בהכרח קדושים וטהורים באישיותם ובמעשיהם. העליות אל הקודש, מתוך כיסופים לארץ הקודש ולירושלים, היו עליית החסידים ועליית תלמידי הגר"א. בזמן הרב קוק זצ"ל לא היו עליות מעין אלו, שכן הן היו מונעות מכוח הציונות והקונגרס הציוני. חלק מן הפעילים הבולטים למען עליה לארץ היו נשואים לגויות, ומגמתם לא היתה מגמה של קודש. נושא זה עמד בבסיס הויכוח הגדול בין כנסיית אגודת ישראל ובין הקונגרס הציוני. בכנסיות אגודת ישראל דאז נשמעו קולות שהתנגדו אפילו

לעליה לארץ על מנת לא לשתף פעולה עם החילוניות, שכן מגמת הציונות הכללית לעלות לארץ היתה רחוקה מן הקודש. המזרחי של אז היה מבולבל מאוד: מחד הוא דיבר בשם עליה אל הקודש, ומאידך הצטרף אל הציונות הכללית.

מִרְן הרב זצ"ל דיבר בכנסיות של אגודת ישראל אודות העליה אל הקודש בארץ ישראל, ומאידך דיבר בכנסים של המזרחי על הבדלה בין הציונות החופשית לבין השאיפה לעלות לארץ כשאיפה של קודש, וקרא להקים לשם כך את תנועת דגל ירושלים. מגמת התנועה היתה לחבר בין ציון, בין הציונות, לבין ירושלים, ולהעלות למודעות כי השאיפה לירושלים, אל הקודש, היא שמניעה את הציונות בפנימיותה. בסופו של דבר הן המזרחי והן אגודת ישראל לא הבינו את דברי הרב קוק. אמנם באופן מעשי לא קמה תנועת דגל ירושלים, אך דבריו של הרב זצ"ל בדבר תנועת דגל ירושלים לא היו מיועדים לזמנו בלבד, אלא אף לדורי דורות הבאים אחריו. זוהי תורה שלימה של לעתיד לבוא. הרב זצ"ל חזה את פשיטת הרגל של הציונות החופשית, בשל העובדה שלאומיות בלי קודש אינה יכולה להחזיק מעמד. בתפיסתו של מִרְן הרב מדינה יהודית היא בראש ובראשונה מדינה של קודש, ולא רק מדינה לאומית המסדרת מקלט בטוח ליהודי העולם.

על דברים אלו קל יותר לעמוד רק לאחר שהצד המעשי תופס פחות מקום. אם בעבר הציונות דיברה על מדינה יהודית כמקלט בטוח מפני האנטישמיות העולמית, הרי שלאט לאט הולכת האנטישמיות ודועכת, ואנו נדרשים לברר לעצמנו מהו המניע האמיתי להקמת מדינה. כאן מגיע הצורך ללמוד לעומק את האמונה הפנימית, את המושגים של עם ישראל וארץ ישראל, ולהעלות אותם להכרתנו. הרב קוק ראה ביישוב היהודי בארץ ישראל, עוד כשהיה תחת שלטון המנדט הבריטי, את תחיית האומה בארצה. לכן יסד הרב את הרבנות הראשית עוד בטרם קמה המדינה, שכן הוא ראה בה גוף הבונה את המדינה כמדינה יהודית. עלינו לדעת גם כיום שכל דיבור נגד הרבנות הראשית מנמיך את עוצמת המדינה כמדינה יהודית. בימי הרב זצ"ל אמנם עסקה הרבנות הראשית גם במתן שירותי דת: דאגה לשחיטה כשרה בכל מקום, מטבח כשר בכל ישוב, מקווה בכל יישוב וכדומה, אך עיקר עניינה היה ללמד אמונה ולהעביר את המסר האמוני לכל עם ישראל.

4. חזון הרבנות הראשית לישראל.

ג' באלול, יום פטירתו של מִרְן הרב זצ"ל, אמור להיות יום שבו אנו מתרוממים כולנו לדעות הרחבות והחזוניות של הרב. כולנו התחנכנו לכבוד הרבנות, ולכן עלינו לדעת שאף אם בפועל מכהנים בה רבנים שאינם נמנים על השקפתו של הרב קוק ביסוד הרבנות, עלינו להמשיך לתת אמון במוסד זה, מתוך אמונה שלעתיד לבוא הוא אכן מממש את תפקידו הערכי-חינוכי. בעבר רוב הרבנים ששירתו ברבנות היו מן המגזר החרדי, אך הם הכירו בכך שהם חלק מהרבנות הראשית של מדינת ישראל. דא עקא, כיום, עם חידוד המגזריות, משייכים את הרבנות למגזר זה או אחר. הציבור הרחב צמא לרבנות חזקה עם עמדה נחרצת, שתרום אותו בעזרת רעיונות נשגבים, כפי ששאף הרב זצ"ל.

נושא הגיור בימנו הוא דוגמא לתפקיד הרבנות האידיאלי. במקום להשלים עם עובדת נישואי התערבות ולנסות להכשיר אותם ע"י גיור בני הזוג, על הרבנים לנסות להניא את בני הזוג מלהתחתן, ולדבר על לב היהודי או היהודיה לפרק את הקשר. זהו תפקידו האמיתי של הרב, גם אם הרעיונות שהוא מייצג אינם פופוליסטיים, ואם לא כן הרי הוא מועל בתפקידו. הגיור אינו מהווה פתרון לנישואי תערובת, והרב אינו צריך להשתמש בו מיידית, אלא מחובתו להציע לבני הזוג להיפרד. רק לאחר שהתאמץ הרב לפרק את הקשר ולא הצליח, יתכן וניתן לפנות לפתרון הגיור, או אז גם תוקפו של הגיור יהיה יותר חזק.

עלינו לשאוף לרבנות כזו המממשת את חזונו של הרב זצ"ל ביתר שאת מאשר בימיו. לימוד האמונה לאור תורתו של הרב קוק זצ"ל חשוב מאוד בימינו, ועלינו להלך בנתיב שסלל לנו.